

Запропонована модель системної динаміки дозволяє металургійному підприємству визначити оптимальні параметри управління поставками сировини (тобто параметри, при яких сукупні логістичні витрати у сфері постачання будуть мінімальними). Вона враховує випадковий характер добового споживання сировини та основні ризики, притаманні закупівельній діяльності металургійного підприємства. Крім того, управління поставками, побудоване на основі збутової політики, здатне забезпечити підприємству більш ефективне використання ресурсної бази та створити додаткові конкурентні переваги на ринку чорних металів. В межах дослідження модель була реалізована для ПАТ «ММК «Азовсталь», проте за зміни певних вхідних параметрів, екзогенних та ендогенних змінних вона може бути адаптована до діяльності інших підприємств металургійної галузі України.

Література

1. Шапиро Дж. Моделирование цепи поставок : пер. с англ. / под ред. В.С. Лукинського. – СПб. : Питер, 2006. – 720 с.
2. Лукинський В.С. Модели и методы теории логистики : учеб. пособие / под ред. В.С. Лукинського. – СПб. : Питер, 2008. – 448 с.
3. Васильев С.А. Применение алгоритма Вагнера-Витина для расчета оптимальной стратегии закупок / С.А. Васильев // Актуальные проблемы современного строительства : 59-я Междунар. науч.-техн. конф. молодых ученых : сб. докл. / С.-Петербург. гос. архитектур.-строит. ун-т. – 2006. – Ч.2. – С. 61-66.
4. Преснякова В.В. Усовершенствование методов логистического анализа производственных запасов металлургических предприятий. Сообщение I (ABC-анализ) / В.В. Преснякова, Т.Г. Бень // Металлургическая и горнорудная промышленность. – 2010. – № 5. – С. 122-124.
5. Преснякова В.В. Обоснование рационального графика поставок сырья и материалов на металлургическое предприятие с полным циклом / В.В. Преснякова, Т.Г. Бень // Металлургическая и горнорудная промышленность. – 2009. – № 2. – С. 115-117.
6. Полднева А.В. Управление логистическими потоками с использованием конъюнктурного подхода / А.В. Полднева // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – № 6, т. 3(101). – С. 330-334.
7. Производственная отчетность [Электронный ресурс] // Официальный сайт Метинвест. – Режим доступа : <http://www.metinvestholding.com/ru/investors/opresults/performance>.
8. Елисеєва И.И. Общая теория статистики / И.И. Елисеєва, М.М. Юзбашев ; под ред. И.И. Елисеєвой. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 656 с.
9. Теорія статистики / П.Г. Вашків, П.І. Пастер, В.П. Сторожук, Є.І. Ткач. – К. : Либідь, 2001. – 320 с.
10. Полднева А.В. Управління логістичними потоками фармацевтичної компанії / А.В. Полднева // Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. / голов. ред. О.О. Шубін. – Донецьк : ДонНУЕТ. – 2007. – Вип. 24. – С. 276-283.

УДК 339.13.012.432:633.88 (477)

Мірзоєва Т.В.,
к.е.н., доцент кафедри аграрної економіки
ім. проф. І.Н. Романенка
НУБіП України

ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть науковці й практики відмічають зростання попиту споживачів на лікувально-профілактичні засоби природного походження. За даними Food Agricultural Organization (Всесвітньої продовольчої організації при ООН), на кінець минулого століття обсяг продажу лікарських рослин перевищив 1 млрд. дол. США. Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку лікарських рослин свідчать про те, що він є досить перспективним. Нині люди починають розуміти, що ліки й профілактичні засоби, основою яких є хімічні сполуки, не стільки корисні, скільки шкідливі, а погіршення екологічної ситуації спонукає людей все частіше звертатись до природи. Вміст у лікарських рослинах екологічного комплексу цінних речовин сприяє вирівнюванню й нормалізації життєво важливих процесів у організмі людини, забезпечує організм мінеральними солями й вітамінами, підтримує на певному рівні обмін речовин. Крім галузі медицини та фармацевтики, лікарські рослини мають велике значення й для інших галузей національного господарства. У зв'язку з

цим, напрямок розвитку ринку лікарських рослин стає все більш актуальним і вимагає подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти розвитку ринку лікарських рослин висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як Б.Б. Семак, Л.І. Демкевич, С.В. Гриценко, О.І. Тихонов, А.І. Русинов, С.В. Гарна та ін. Проте умови сьогодення вимагають подальших досліджень в контексті сучасних умов розвитку.

Постановка завдання. Актуальність теми обумовила мету роботи, а саме – дослідити та проаналізувати сучасний стан вітчизняного ринку лікарських рослин, охарактеризувати його основні особливості та напрямки розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лікарські рослини – рослини, що застосовуються для лікування людей, тварин або є джерелом отримання лікарської сировини та лікарських засобів. Вони використовуються людством з глибокої давнини, наразі відомо більше 12 тис. видів лікарських рослин. В Україні перша плантація лікарських рослин була закладена на початку XVII ст. на Полтавщині, починали з вирощування шавлії, звіробою, валеріани, деревію, споришу, золототисячнику [9]. Нині, не дивлячись на значні успіхи в області фармакологія, лікарські рослини займають важливе місце в арсеналі лікарських засобів. Це пояснюється тим, що лікарські трави є більш близькими речовинами для організму людини, ніж синтетичні препарати, а їхній терапевтичний ефект хоча й розвивається повільно, проте більш тривалий і не викликає різких побічних дій.

В умовах сьогодення постійно зростає попит на лікування натуральними природними засобами (натуропатія), лікування травами (фітотерапія), лікування лікарськими засобами, виготовленими на основі біологічно активних сполук рослинного походження (гомеопатія), спостерігається суттєве підвищення попиту населення України на лікарські засоби, виготовлені на основі рослинної сировини. При цьому ринок імпортованої фармацевтичної сировини в Україні у 16 разів перевищує експортний продаж за кордон.

Україна має сприятливі умови для вирощування лікарських рослин – клімат і ґрунти, особливо в Криму та Карпатах. На її території налічується понад 200 різноманітних видів лікарських рослин. Понад 45% від усіх лікарських засобів, що випускаються в Україні та 75% вітчизняних препаратів, що призначені для лікування та профілактики серцево-судинних захворювань, захворювань печінки, шлунково-кишкового тракту виготовляються з рослинної сировини.

Лікарські рослини використовують у натуральному та переробленому вигляді – у вигляді лікарської сировини. Лікарською сировиною є різні органи та частини рослин. Для потреб науки й медицини заготовляють сировину близько 95 видів, в широких обсягах використовують близько 50 видів. В Україні найбільша кількість сировини отримується з лікарських рослин, зібраних в Карпатах [7].

Джерелом сировини в галузі виробництва лікарських засобів в Україні є дикорослі лікарські рослини, рослини, що культивуються та імпортована сировина. Крім підприємств хіміко-фармацевтичної галузі лікарські рослини як сировина використовуються підприємствами парфумерно-косметичної, харчової та лікєро-горілчаної промисловості, а також у ветеринарії та зоотехніці для лікування тварин [3]. Фармацевтичні підприємства нині особливо зацікавлені в українській рослинній сировині. Це пояснюється тим, що вітчизняна лікарська сировина високоякісна та екологічно чиста. Наприклад, така рослина, як валеріана лікарська за вмістом діючих речовин повністю відповідає міжнародним стандартам [1].

Лікарські препарати із рослинної сировини в Україні виробляють більш ніж двадцять підприємств і компаній, такі як ДП «Агрофірма Ян», НВП «Аріадна», ЗАТ «Віола», ЗАТ «Ліктрави», ВАТ «Лубнифарм», ВАТ «Фітофарм» та ін. Наприклад, найбільша фармацевтична фабрика в Україні – ВАТ «Фітофарм» у Донецькій області – основну свою діяльність спрямовує нині на використання біологічно активних речовин рослинного походження в медичних цілях.

Вітчизняні підприємства займаються як вирощуванням і збиранням лікарських рослин, так і зберіганням і переробкою рослинної сировини. Варто відзначити, що виготовлення рослинної сировини з лікарських рослин відзначається складністю технологічного процесу, який передбачає етапи збирання, сортування, сушіння, подрібнення, переробку та зберігання.

Одним із перших з вирощування, збирання та зберігання рослинної сировини в Україні є ВАТ «Лубнифарм». На сьогодні це підприємство є одним із найбільш конкурентоспроможних підприємств, яке займається не тільки заготівлю, а й переробкою рослинної лікарсько-технічної сировини.

До найбільших виробників, що займаються переробкою лікарської сировини й створенням на її основі лікарських зборів і фітосаїв, відноситься й Житомирський завод лікарських трав «Ліктрави». Для виготовлення продукції на заводі переробляється понад 100 найменувань лікарських рослин, за рік завод виробляє більше 25 млн. упаковок продукції. Реалізується продукція заводу, а це близько 70-ти найменувань, в більше ніж 1000 аптеках і оптових фірмах України, Білорусі, Молдови та інших країн ближнього й далекого зарубіжжя. Заготівлю лікарських рослин підприємство здійснює практично у всіх регіонах нашої держави – від Криму до Закарпаття, а також закуповує в інших державах – Македонії, Молдавії, Єгипті, Індії, Росії, Грузії, Туркменістані, Китаї. За роки незалежності завод сформував мережу приватних заготівельників і фермерських господарств, а для останніх років характерним є

створення власних і спільних заготівельних пунктів у різних областях України. Завдяки відкриттю таких пунктів «Ліктрави» змогли скоротити імпорт лікарської рослинної сировини й суттєво збільшити обсяги заготівлі лікарських рослин в Україні [4].

Проте, у приватних заготівельників крупні виробники, як правило, приймають лікарську сировину за безцінь, що змушує їх шукати інші шляхи заробітку. Зокрема, збирання лікарських рослин є одним із джерел заробітку для мешканців Карпат, які в умовах сучасності об'єднуються у кооперативи. В Криму, на жаль, приватний бізнес, пов'язаний з лікарськими травами, перебуває у жалюгідному стані. Існує декілька виробників, кооперативів, які займаються збиранням дикорослих рослин, декілька, що вирощують сировину. Основні проблеми полягають в тому, що дрібні виробники не мають ні знань, ні коштів для отримання високоякісного матеріалу із заготовленої сировини, не володіють повною мірою ситуацією на ринку лікарських трав, не мають достатнього досвіду вирощування і збуту продукції.

Тому фармацевтичні підприємства надають перевагу гуртовим постачальникам з уже перевіреною сировиною. До таких належить ПП «Калина-М», яке розташоване в Тернопільській області та спеціалізується на заготівлі лікарських рослин вже близько десяти років. Провідним вітчизняним фармацевтичним компаніям підприємство постачає близько 30 тонн лікарських трав у рік. Загалом у «Каліні-М» заготовляють понад 200 видів різнотрав'я і плодів. В найближчих планах – вихід на польський ринок [6]. Рослини, які постачає підприємство, зокрема на «Ліктрави», відзначаються високою якістю, головна їхня перевага в тому, що ростуть вони у диких умовах в екологічно чистій зоні. Ускладнює ж діяльність підприємства вітчизняне податкове законодавство з високими податковими ставками.

Вирощуванням лікарських трав в Україні також займається низка державних спеціалізованих сільськогосподарських підприємств таких як «Перлина Полісся» (Житомирська обл.), «Кук» (Закарпатська обл.), «Дружба» (Полтавська обл.), «Перемога» (Сумська обл.), а також ряд радгоспів Хмельницької та Тернопільської областей. Загалом, вирощуванням і заготівлею лікарських рослин займаються 14 радгоспів консорціуму «Укрфітотерапія» [5]. Усі наукові проблеми щодо вирощування лікарських рослин вирішує Кримська Науково-дослідна станція лікарських рослин і її філія Староушицький науково-дослідний опорний пункт по лікарських рослинах (Хмельницька обл.).

Не дивлячись на деяке поживлення ринку лікарських рослин, все ж таки в Україні відчувається гострий дефіцит у лікарській сировині, її в значних обсягах закуповують у країнах близького й далекого зарубіжжя. І це при тому, що в Державному центрі фармакології МОЗ України зареєстровано понад 300 вітчизняних лікарських препаратів рослинного походження, що належать до категорії життєво необхідних [2].

Розвиток ринку лікарських рослин і продукції їхньої переробки стримується специфічними особливостями, притаманними йому. Найвагоміший фактор, що впливає на процес виробництва лікарських рослин – це значні затрати праці, зумовлені необхідністю застосування в значних обсягах ручної праці. Ручне збирання окремих лікарських культур різко підвищує собівартість сировини, а рентабельність виробництва при цьому не перевищує 10-20%. Для окремих рослин можливим є альтернативний вихід із даної проблеми – застосування малогабаритної збиральної техніки, але на сьогоднішній день її використання в галузі стримується браком коштів.

Не менш важливим фактором, що впливає на обсяги виробництва лікарських рослин і продуктів їхньої переробки, є необхідність висушування лікарської сировини. Більшість лікарських рослин, відразу після ручного збирання, необхідно в той же день вручну розкласти для сушіння. Сушіння невеликих партій сировини не вимагає великих фінансових вкладень. Дрібні виробники висушують рослини, як правило, під навісами, а середні й крупні використовують спеціальні сушарки. Парадоксом вітчизняного бізнесу є використання сушарок, які працюють на рідкому паливі, що, в свою чергу, підвищує собівартість вирощеної продукції. Наразі стоїть питання про впровадження устаткування для висушування лікарської сировини, яке б працювало на альтернативних видах палива – соломі, тирсі та інших органічних відходах.

Нині заготівля дикорослих лікарських рослин не задовольняє потреб аптек і хіміко-фармацевтичної промисловості. Тому поряд із вирощуванням лікарських рослин необхідно якомога більше створювати насаджень плодово-ягідних культур, що також є лікарськими рослинами. Вони містять поживні речовини, які ефективно діють на організм людини. До таких культур належать абрикос, барбарис, ожина, суниця, кизил, малина, журавлина, смородина, горобина.

Не можна оминати увагою й той факт, що у зв'язку з інтенсифікацією експлуатації ресурсів лікарських трав на порядок денний стають проблеми їх раціонального, дбайливого використання згідно концепції сталого розвитку. Запаси лікарських рослин не безмежні й використовувати їх потрібно обачливо, щоб вистачило як нам, так і наступним поколінням.

Висновки з даного дослідження. З економічної точки зору, розвиток ринку лікарських рослин є надзвичайно перспективним. Про це свідчить, насамперед, високий рівень рентабельності. Зокрема, рентабельність вирощування деяких трав (наприклад, стевії в теплиці) перевищує рентабельність вирощування суниці й може сягати 50-100%. А, наприклад, закупівельні ціни на суху кору дуба – 0,9-1,1, а фасована ціна сягає до 3,70 дол. США., березові бруньки після фасування зростають у ціну в 6-

8 разів [8]. Досягнення високого рівня рентабельності в цій галузі можливе за умови комплексного розвитку виробництва, що має охоплювати етапи вирощування, переробки, виготовлення лікарських засобів, реклами, реалізації. Не менш важливою є розробка нових енергозберігаючих технологій вирощування, збирання і переробки лікарських рослин.

Загалом, в умовах сьогодення вітчизняний ринок лікарських рослин поки що не насичений, існуючі нині виробництва не задовольняють попиту. Вирішення нагальних проблем лікарського рослинництва України дасть можливість суттєво збільшити обсяги заготівлі лікарської сировини та забезпечити нею вітчизняну фармацевтичну промисловість та інші галузі, а фермери за умови грамотного професійного підходу зможуть додатково заробляти на вирощуванні лікарських рослин.

Література

1. Актуальні проблеми лікарського рослинництва в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com>
2. Белов Я.В. Ефективність застосування мікробіологічних препаратів для підвищення урожайності та якості сировини багаторічних лікарських рослин // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції [Лікарське рослинництво: від досвіду минулого до новітніх технологій]. – Полтава, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua>
3. Желага А.М. Лікарська рослинна сировина як основа для виробництва якісних фармацевтичних препаратів / А.М. Желага, Т.М. Безпала. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gisar.eu/ru/node/1618>
4. Заготівля сировини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liktravu.com.ua>
5. Комарницький В. Лікарські рослини – це рентабельно / В. Комарницький. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tovtry.km.ua>
6. Левицька Л. Повірити в себе, побачити перспективу / Л. Левицька. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>
7. Лікарські рослини, їх поширення та застосування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.likarski-travi.ks.ua>
8. Лікарські трави шукають рілля. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spil.ucoz.ua/news/2009-03-27-47>
9. Переробка лікарських рослин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.likarski-travi.ks.ua>

УДК 658.8

Нянько В.М.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту організацій
ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва»
Паляниця В.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
підприємницької діяльності
Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі економічне зростання країни та підвищення якості життя її населення нерозривно пов'язані з інноваційною діяльністю. Актуалізація інноваційної діяльності, тобто використання та комерціалізація інновацій, з одного боку, і потреба у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняної продукції, з іншого, зумовили появу нових нагальних завдань перед промисловими підприємствами – ефективне управління такою діяльністю. Особливої актуальності питання управління інноваційною діяльністю набули на машинобудівних підприємствах України. Саме вони, з одного боку, мають високорозвинену технічну і технологічну базу, висококваліфікованих фахівців, тобто потенційно готові створювати і впроваджувати у виробництво новачки, а з іншого, – не завжди вивчають споживчий попит і можливості свого виробництва, не завжди здатні інтегруватися з іншими галузями національної економіки – «ділитися» своїми новачками,